

Kotka paisul kalade läbipääsu tagamise kavatsus

a) Kalade läbipääsu tagamise eesmärk

Kotka paisul (PAIS014610) kalade läbipääsu tagamise eesmärk on parandada kalade elupaiga- ja rändetingimusi Valgejões (VEE1079200) ning taastada vooluveekogu ökoloogiline sidusus.

Kotka pais paikneb veekogumil Valgejõgi Niinemäe kraavist suudmeni (1079200_2) ning on jõe suudmest ülesvoolu esimene paisrajatis vooluveekogul. Nimetatud veekogumi seisund on hinnatud halvaks. Veekogumi üheks hea seisundi saavutamise viisiks on ette nähtud elupaikade taastamine kalade rändetingimuste parandamise teel¹.

Valgejõgi kuulub kogu ulatuses lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse vastavalt keskkonnaministri 15. juuni 2004. a määrusele nr 73 „Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu“.

RMK kavandab paisutuse likvideerimist vastavalt Riigikohtu halduskolleegiumi 18.02.2021. a otsusele haldusasjas nr 3-17-2565². RMK täidab veeseadusest tulenevat kohustust paisutus likvideerida. Paisu eemaldamine taastab vee-elustiku rändevõimalused, parandab jõe elupaigalist kvaliteeti ning suurendab kalade sigimis- ning kasvualade kättesaadavust kogu Valgejõe ulatuses. Tööde kavatsuse eesmärk on likvideerida Kotka pais vastavalt 2019. aastal koostatud eelprojekti variant 2-le (lisa 1).

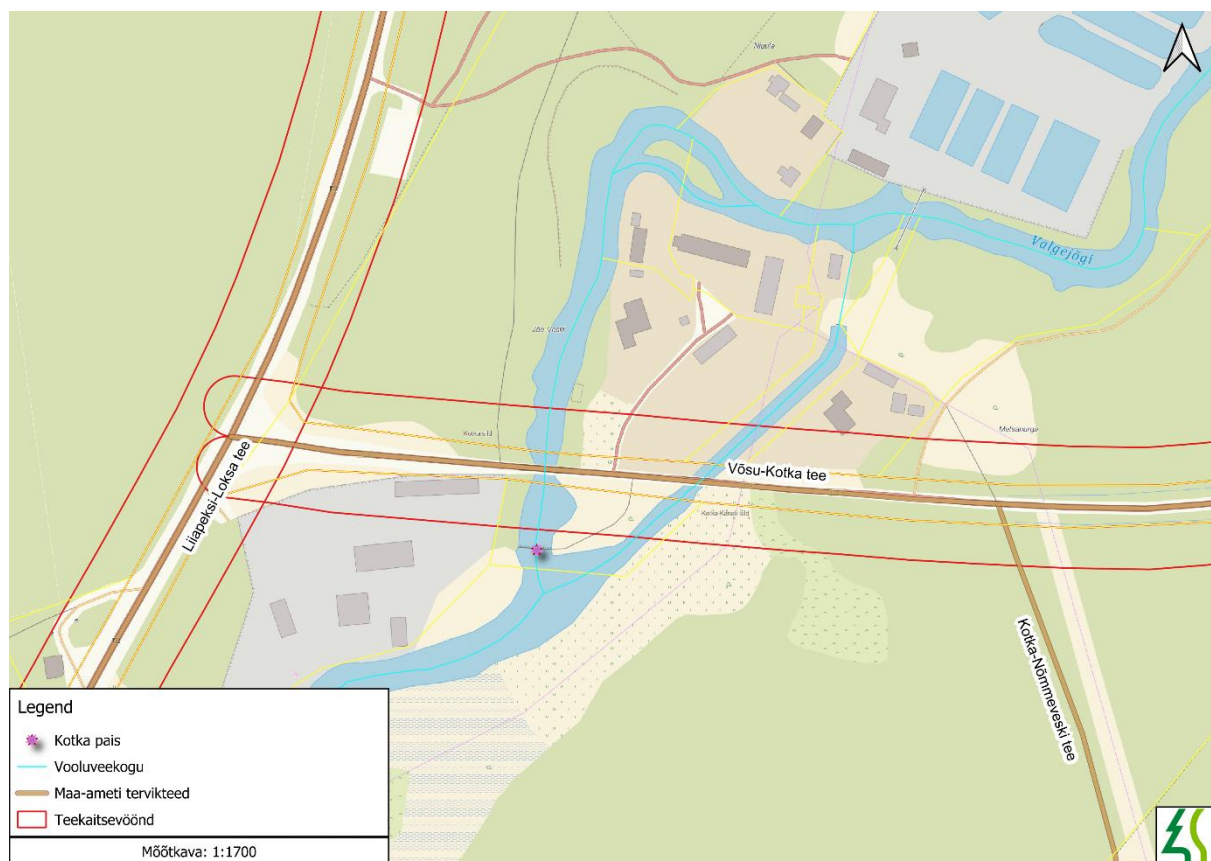
Tegevuste kirjeldus: Kotka paisu likvideerimine ja loodusliku jõesärgi taastamine vastavalt Kotka paisu 2019. aasta eelprojekti variant 2-le: pais likvideeritakse eemaldades paisukeha täielikult kaldasambast kaldasambani (paekivist vahesammas ja kaldasambad, betoonlävi, raudbetoonist teenindussild) ning mõlemal pool paisukeha ja konstruktsioonide asukohas ühtlustatakse jõe põhjalang. Täiendavalt täidetakse pinnasega liigveelaskme kanal katastriüksuse Hüdromaama pais (42301:004:0561) ulatuses.

¹ Lääne-Eesti, Ida-Eesti ja Koiva vesikondade veemajanduskavade 2022-2027 meetmeprogramm 2022-2027. Keskkonnaministeerium. Meetmeprogrammi Lisa 1 Meetmetabelid.
<https://kliimaministeerium.ee/veemajanduskavad-2022-2027#meetmeprogrammi-doku> (viimati vaadatud 15.09.2026)

² Riigikohtu lahendeid saab otsida ja sirvida: [Lahendid](#).

Asukoht

Kotka pais asub Valgejõesel Harju maakonnas, Kuusalu vallas, Kotka külas. Paisu konstruktsioon paikneb katastriüksusel Hüdroma pais (42301:004:0561).

Joonis 1. Kotka paisu paiknemise asendiplaan.

b) Ülevaade töödega mõjutatud alale jäävatest maaparandusehitistest, teedest ja muust infrastruktuurist

Kotka paisust allavoolu ületab jõge Võsu-Kotka tee, mille kaitsevööndi laius on 30 m tee teljest arvestades.

c) Ülevaade objektist ning paikvaatluse pildid

Valgejõgi on 90 km pikkune vooluveekogu, mis saab alguse Porkuni järvest Lääne-Viru maakonnas, Tapa vallas, Porkuni külas. Jõgi suubub Hara lahte Harju maakonnas, Loxa linnas. Valgejõe keskmine lang on ca 1,16 m/km.

Valgejõgi voolab peaaegu kogu ulatuses looduslikus sängis, intensiivse maaparanduse tagajärjel oluliselt õgvendatud jõesängi esineb vaid ülemjooksul. Jõgi omab olulist tähtsust siirdekade elupaigana ning kuulub ka kogu ulatuses lõheliste elupaikadena kaitstavate veekogude nimekirja. Lisaks on Valgejõe ca 60 km pikkune alam- ja keskjooksu lõik, Rauakõrve oja suudmest Loxa linnani Natura 2000 ala. Valgejõe puhul on Natura kaitseväärtusteks jõgi kui elupaik (EL Loodusdirektiivi tüüp 3260),

kaladest ja sõõrsuudest jõesilm, lõhe, võldas ja hink, vee selgrootutest paksukojaline jõekarp ja rohevesihobu ning vee-eluviisiga imetajatest saarmas³.

Kotka paisu vare betoonastang on ületamatuks takistuseks kõikidele kaladele madala veeseisu korral. Suuremate voluhulkade puhul suudavad kõnealuse rändetõkke ületada parema ujumisvõimega kalad, nagu nt lõhe ja forell. Eesti Loodushoiu Keskuse poolt 2017. aastal teostatud katsepüügid silmutorbikutega näitasid, et jõesilmule on järsk betoonastang, olenemata jõe voluhulgast, tõenäoliselt ületamatu.

Kotka pais Valgejõesel rajati hüdroelektrijaama teenindamiseks olles samal ajal oluline rändetõke kaladele. Amortiseerunud pais purunes 2016. aasta augusti tulvavee tagajärjel. Pärast lagunemist puhkes kohtuvaidlus, mis kestis ligi kümnendi. 2025. aastal saavutati kokkulepe paisu lõplikuks eemaldamiseks.

Paisude olemasolu killustab voluveekogusid ning piirab kalade juurdepääsu sigimis- ja kasvualadele. Kotka paisu likvideerimine loob eeldused loodusliku volurežiimi taastumiseks ning parandab kalade juurdepääsu ülesvoolu paiknevatele sigimis- ja elupaikadele.

Joonis 2. Kotka pais.

d) Eelhindang, kuidas paisu likvideerimine võib mõjutada tulundusmetsa, eramaid, infrastruktuuri, kaitseväärtusi, ettevõtete tegevusi

Mõju tulundusmetsale: Mõju tulundusmetsale puudub.

Mõju eramaadele: Paisu likvideerimisel avaldub ajutine mõju eramaadele ehitustööde ajal. Tegevus kooskõlastatakse seotud maaomanikega.

³ Valgejõe jõestiku lõhe, forelli, harjuse ja jõesilmu koelmualade kvaliteedi hinnang. Taal, I., Kesler, M., Svrgsdén, R., Karvak, J. Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituut. 2019. Tartu.

Mõju infrastruktuurile:

Kotka paisust allavoolu ületab jõge Võsu-Kotka tee, mille kaitsevööndi laius on 30 m tee teljest arvestades. Kavandatav tegevus kooskõlastatakse Transpordiametiga.

Mõju kaitseväärtustele:

Kotka pais asub Lahemaa rahvuspargis (KLO1000511) Lahemaa piiranguvööndis (KLO1100359).

Valgejões on registreeritud Kotka paisu asukohas kahe III kategooria kaitsealuse liigi elupaik:

- rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*) (KLO9200076);
- võldas (*Cottus gobio*).

Valgejões on registreeritud Kotka paisu asukohas II kategooria kaitsealuse liigi elupaik:

- paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

Paisu likvideerimine ja loodusliku jõesärgi taastamine parandab veekogu ökoloogilist sidusust ning loob paremad tingimused ligipääsuks kaladele ja muule vee-elustikule olulistele sigimis- ja elupaikadele.

Valgejõe kuulumine lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse annab kavandatavale tegevusele olulise looduskaitselise põhjenduse.

Mõju ettevõtete tegevusele:

Ettevõtte Kotka Forell on ajalooliselt olnud seotud Kotka paisuga. Kotka hüdroõlme derivatsioonikanali lõpus paikneb veehaarderajatis, mille kaudu on varustatud veega kalatiike. Keskkonnaportaali registrist nähtub, et kalakasvatusele on olemas alternatiivne veevõtt nimetusega „Kotka kalakasvatus“, mille pinnaveehaarde veekoguks on märgitud Valgejõgi⁴.

Lisad

Lisa 1. Eelprojektide ja keskkonnamõjude eelhinnangute koostamine. Osa 1.1: Kotka pais. Eelprojekt. IB Urmas Nugin OÜ. 2019. Tartu. (*Kotka_eelprojekt.zip*)

⁴ Keskkonnaportaali. 2026. [Andmed & kaart](#) | [Keskkonnaportaali](#).